

Ткач К.І., аспірант,
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

Теоретичні засади поняття «розвиток підприємства»

Ефективне протистояння підприємства змінам зовнішнього середовища можливе тільки за умов здійснення випереджувальних заходів, спрямованих на збереження його життєздатності та забезпечення конкурентоспроможності, тобто за умов постійного розвитку підприємства. І хоча питання розвитку підприємства висвітлювалось багатьма як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, однак у даний час існує багато проблем теоретичного і практичного характеру, пов'язаних з дослідженням сутності категорії «розвиток підприємства». Тому, щоб виокремити спільні та відмінні риси у різних підходах до визначення суті розвитку підприємства, в статті проаналізовано різноманітні трактування даного поняття. За результатами аналізу узагальнено авторське бачення поняття розвитку підприємства, вдосконалено класифікацію розвитку підприємства.

Ключові слова: розвиток, підприємство, розвиток підприємства, класифікація розвитку підприємства.

Эффективное противостояние предприятия изменениям внешней среды возможно только при условии осуществления предупредительных мер, направленных на сохранение его жизнеспособности и обеспечения конкурентоспособности, то есть в условиях постоянного развития предприятия. И хотя вопросы развития предприятия освещались многими как отечественными, так и зарубежными учеными, однако в настоящее время существует много проблем теоретического и практического характера, связанных с исследованием сущности категории «развитие предприятия». Поэтому, чтобы выделить общие и отличительные черты в различных подходах к определению сущности развития предприятия, в статье проанализированы различные трактовки данного понятия. По результатам анализа обобщены авторское видение понятия развитие предприятия, усовершенствована классификация развития предприятия.

Ключевые слова: развитие, предприятие, развитие предприятия, классификация развития предприятия.

Effective opposition to the enterprise environment changes is only possible to implement proactive measures to preserve its viability and competitiveness, for constant development of the company. Although the development was covered by many enterprises both domestic and foreign scholars, but at present there are many problems of theoretical and practical nature relating to the research of the category «enterprise development». Therefore, to distinguish the differences and similarities of various approaches to determine the merits of the company, the article analyzes the different interpretations of this concept. The analysis summarizes the author's vision of the concept of enterprise development, improved classification of enterprises.

Key words: development, enterprise, enterprise development, classification of enterprise development.

Постановка проблеми. Сучасна світова економіка не стоїть на місці, а постійно розвивається, досягаючи все вищих рівнів. Разом із економікою розвиваються і окремі її ланки. Підприємство – це провідний і важливий елемент сучасної економіки, який забезпечує ринок товарами та послугами, сприяє розвитку здорової конкуренції, задовольняє потреби споживачів.

Головне завдання підприємства полягає в задоволенні потреб ринку в його продукції або послугах з метою одержання прибутку. Для того, щоб підприємство могло виконувати своє головне завдання йому потрібно розвиватися, відповідаючи потребам суспільства. В сучасних умовах підприємство розвивається не автономно, а в тісному зв'язку з зовнішнім середовищем (в нашому випадку ринковим). На нього весь час впливають фактори, що визначають основні напрямки його діяльності. Оптимальна сукупність всіх факторів і умов має забезпечити ефективне функціонування підприємства і максимальний прибуток. Ефективне протистояння підприємства змінам зовнішнього середовища можливе тільки за умов здійснення випереджувальних заходів, спрямованих на збереження його життєздатності та забезпечення конкурентоспроможності, тобто за умов постійного розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку підприємства висвітлювалось багатьма як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, такими, як Т.Б. Надтока, Г.А. Какуніна [4], Ю.А. Пługіна [5], Е.М. Коротков [3], Л.Р. Прийма, І.Я. Кулиняк [6], І.В. Богатирьов [1], Л.С. Запасна [2]. Однак, у даний час, залишається багато не розрішених проблем теоретичного і практичного характеру, пов'язаних з дослідженням сутності категорії «розвиток підприємства».

Постановка завдання. Хоча питання розвитку підприємства висвітлювалось багатьма як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, однак у даний час існує багато проблем теоретичного і практичного характеру, пов'язаних з дослідженням сутності категорії «розвиток підприємства», тому метою статті є дослідження сутності цієї категорії та чітке визначення змісту даного поняття.

Виклад основного матеріалу. Будь-яка соціально-економічна система має дві рушійні сили: бажання вижити, зберегти себе, мати певну стабільність та бажання самоудосконалюватись та розвиватись. Що ж таке взагалі «розвиток»? У сучасній психології поняття «розвиток» розуміється як [8]:

- складний системно організований процес, що включає в себе різні стадії, періоди, етапи, фази, рівні;
- перехід кількості в якість і навпаки, тенденція руху від нижчого до вищого;
- єдність і боротьба протилежностей;
- вищий тип руху.

З точки зору філософії розвиток – це незворотна, спрямована, необхідна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів. У результаті розвитку виникає нова якість, що є наслідком руху суперечностей, їх розв'язання. Тобто розвиток – це безповоротна дія (процес), внаслідок якої відбуваються певні зміни, перехід від одного якісного стану до наступного, кращого від попереднього.

Істотною характеристикою процесів розвитку становить час: по-перше, всякий розвиток здійснюється в реальному часі, по-друге, тільки часовий фактор виявляє спрямованість розвитку [7, с. 561]. Разом з тим поняття «хід часу» не тотожне поняттю «процес розвитку», оскільки розвиток того чи іншого об'єкта

є функцією не об'єктивного ходу часу як такого, але життєдіяльності самого об'єкта [7, с. 454].

Поняття «розвиток підприємства» вживається постійно у економічній літературі, однак єдиного визначення немає. У таблиці 1 наведено систематизацію визначень поняття «розвиток підприємства», які є у науковій літературі.

Таблиця 1

Систематизація визначень поняття «розвиток підприємства»

Автор	Визначення поняття «розвиток підприємства»
Т.Б. Надтока, Г.А. Какуніна [4]	Процес сукупних змін соціально-економічній системі підприємства, спрямований на його перехід у новий якісно-кількісний стан у часі під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, причому за напрямом він може бути як позитивним, так і негативним.
Ю.А. Плугіна [5]	Якісні перетворення в його діяльності за рахунок змін кількісних і структурних характеристик техніко-технологічних, організаційно-комунікаційних, фінансово-економічних ресурсів на основі ефективного використання інтелектуально-кадрових ресурсів та інформаційних технологій
Е.М. Коротков [3]	Сукупність змін, які ведуть до появи нової якості та зміцнення життєвості системи, її здатність чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища.
Л.Р. Прийма, І.Я. Кулиняк [6]	Незворотній, спрямований, закономірний процес, який є безперервною та послідовною зміною (сукупність змін) результатів чи станів підприємства в часі та просторі на кількісно і якісно інший за попередній під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Так визначення Т.Б. Надтоки і Г.А. Какуніної є досить повним, однак в ньому не згадується те, що розвиток є безперервним і постійним процесом, у Ю.А. Плугіною добре розкрито у визначенні за рахунок чого відбуваються зміни у підприємстві і також не вказано, що вони є безперервними і до чого вони призводять.

Коротков у своєму визначенні розвитку підприємства не згадує про те, що розвиток може призвести і до негативних наслідків, відповідно до чого підприємство не зможе чинити опір руйнівним зовнішнім силам.

Л.Р. Прийма, І.Я. Кулиняк дали найширше визначення розвитку підприємства, однак також не згадали про наслідки розвитку.

Отже, розвиток підприємства – це безперервний постійний процес змін у соціально-економічній системі підприємства під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, які призводять до переходу у новий якісно-кількісний стан, відмінний від попереднього і який може бути як позитивним, так і негативним.

У сучасній науковій літературі майже не розглядається питання класифікації розвитку підприємства, приділяють цьому увагу у своїх працях одиниці. Так, І.В. Богатирьов [1] класифікує розвиток підприємства наступним чином:

1) за масштабом змін у соціально-економічній системі підприємства: загально-корпоративний; внутрішньо-корпоративний (локальний) розвиток; за якістю змін у соціально-економічній системі підприємства; прогресивний; регресивний розвиток;

2) залежно від об'єкту змін у соціально-економічній системі підприємства: організаційний; техніко-технологічний; соціальний; економічний розвиток.

3) залежно від характеру змін: спрямований; циклічний; спіральний розвиток.

4) залежно від типу тренду: лінійний; нелінійний розвиток.

5) залежно від динаміки змін у соціально-економічній системі підприємства: рівномірний розвиток (еволюційний); нерівномірний розвиток (революційний).

6) за природою ключового критерію: абсолютний; відносний розвиток.

7) залежно від рівня невизначеності процесів: прогнозований (достовірний); випадковий розвиток.

8) залежно від основи змін у соціально-економічній системі підприємства: екстенсивний (кількісний); інтенсивний (якісний) розвиток.

9) залежно від можливості управління змінами: керований; спонтанний розвиток.

10) залежно від корпоративної стратегії: адаптивний; реактивний; випереджаючий (превентивний) розвиток.

11) залежно від складності змін у соціально-економічній системі підприємства: елементний; інтегральний; системний розвиток.

12) залежно від мети змін: простий; розширений розвиток.

Дана класифікація, на нашу думку, є досить повною та доцільною, однак не включає такі критерії, як час та середовище. Л.С. Запасна [3] класифікує розвиток за середовищем (внутрішній, зовнішній, загальний), за часом (ретроспективний, поточний, перспективний) та за видом потенціалу (комунікаційний, інноваційний, маркетинговий, фінансовий, управлінський, виробничий, трудовий, мотиваційний).

Однак, ні І.О. Богатирьов, ні Л.С. Запасна не згадують, що розвиток можна класифікувати за темпом на: повільний; помірний; швидкий. Тому вважаємо за необхідне, додати дану ознаку до класифікації розвитку підприємства.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Розглянуті у статті трактування розвитку підприємства дають можливість зробити висновок, що серед авторів є розбіжності щодо визначення цього поняття, тому пропонуємо наступне визначення розвитку підприємства: безперервний постійний процес змін у соціально-економічній системі підприємства під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, які призводять до переходу у новий якісно-кількісний стан, відмінний від попереднього і який може бути як позитивним, так і негативним.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямі можуть стати дослідження управління розвитком підприємства, що дасть змогу більш ефективно керувати підприємством.

Список використаної джерел

1. Богатирьов І.О. Управління розвитком підприємства (за матеріалами малих підприємств меблевої промисловості України) : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / І.О. Богатирьов; Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. – К., 2004. – 22 с.
2. Запасна Л.С. Економічна сутність розвитку підприємства [Електронний ресурс] // Л.С. Запасна. – Режим доступу : <http://www.nbuiv.gov.ua/>
3. Коротков Э.М. Концепция менеджмента / Э.М. Коротков. – М. : Изд-во «Дека», 1997. – 304 с.
4. Надтока Т.Б. Соціальний розвиток промислового підприємства та механізми його управління // Управлінські технології у рішенні сучасних проблем розвитку соціально-економічних систем : монографія / Т.Б. Надтока, Г.А. Какуніна, О.В. Мартякова та ін. / за заг. ред. О.В. Мартякової. – Донецьк : Вид-во ДонНТУ, 2011. – 744 с. – С. 564–569.
5. Пługина Ю.А. Інтелектуальний розвиток: сутність поняття / Ю.А. Пługина // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 36. – С. 193–196.
6. Прийма Л.Р. Розвиток підприємства: сутність поняття / Л.Р. Прийма, І.Я. Кулиняк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22 – С. 236–240.
7. Философская энциклопедия. Т. 4 «Наука–логики» – Сигети; гл. ред. Ф.В. Константинов. – М. : «Советская энциклопедия», 1967. – 592 с.
8. Ягупов В.В. Педагогіка : навч. посібник / В.В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.